

पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्याकरीता
बुडीत बंधान्यांची/ बंधान्यांची शृंखला इ.
पर्याय सुचविणे व बांधकामे हाती
घेण्याकरिता समिती स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक:- बैठक- २०१९/ (३३०/२०१९)/ लपा

मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२.

दिनांक: - २२ जानेवारी, २०२५.

संदर्भ :- जलसंपदा विभाग, शासन निर्णय क्र.२०१८/(६००)/१८/लपा
दि.१३/११/२०१९

प्रस्तावना :-

महाराष्ट्रातील कोकण प्रदेशात मोठ्या प्रमाणात पडणारा पर्जन्यमानाचा बहुतांशी पाणीसाठा अल्प कालावधीत पश्चिमवाहिनी नद्यांद्वारे समुद्रात वाहून जात असतो. सदर गोड पाण्याचा हा स्रोत अल्प कालावधीसाठीच उपलब्ध होत असून मुबलक पाणी उपलब्ध असलेल्या या क्षेत्रातही वर्षाच्या शेवटी व ऐन उन्हाळ्याच्या वेळी पाण्याचे दुर्भिक्ष जाणवते. त्यामुळे अनेक जीवनावश्यक प्रश्नांना सर्वसामान्य जनतेला तोंड द्यावे लागते. अशाप्रकारे, पावसाळी हंगामात उपलब्ध होणाऱ्या पाण्याचे जास्त चांगल्या पध्दतीने नियोजन करून या भागातील पाण्याच्या कमतरतेचा प्रश्न सोडविणे शक्य आहे किंवा कसे? या बाबतीत अभ्यास होणे गरजेचे झाले आहे. कोकणातील नद्या व उपनद्यांवर बंधान्यांची शृंखला बांधून त्याद्वारे भूजल पातळी वाढविणे किंवा बुडीत बंधान्यांच्या बांधकामाद्वारे हे साध्य करणे शक्य होऊ शकते. मात्र, बुडीत बंधान्यांच्या बाबतीत या पूर्वी झालेले काम व त्याबाबत उपलब्ध असलेली माहिती अत्यल्प असून या विषयी सविस्तर तांत्रिक मार्गदर्शक सूचनांची नितांत आवश्यकता आहे. तसेच, राज्याच्या काही भागातील जलाशयाच्या उर्ध्व बाजूस असलेल्या गावांना जलाशयातील पाणी पातळी कमी झाल्याने पिण्याच्या पाण्याची कमतरता भासत असते. उदा. कोयना जलविद्युत प्रकल्प, भंडारदरा इ. अशा जलाशयाच्या जवळील गावांचे पिण्याच्या पाण्याचे प्रश्न सोडविण्याच्या दृष्टीने बुडीत बंधान्यांची उपयोगिता तपासणे गरजेचे झालेले आहे. सबब बुडीत बंधारे किंवा बंधान्यांची शृंखला किंवा बलून बंधारे इ. पर्यायांचा सविस्तर तांत्रिक अभ्यास करून भौगोलिक व जलशास्त्रीय परिस्थितीस अनुसरून योग्य सविस्तर मार्गदर्शक सूचना तयार करण्यासाठी संदर्भीय शासन निर्णयाद्वारे समिती गठित करण्यात आली होती. सदर समितीने दि.०५/०३/२०२० रोजी शासनास अहवाल सादर केला होता. तथापि सदर अहवाल स्वीकृत करण्यात आला नाही व बुडीत बंधान्यांबाबत सविस्तर मार्गदर्शक तत्वे प्रस्तुत करण्यात आली नाहीत. तत्कालीन मा.उप मुख्यमंत्री (गृह व जसं) महोदयांच्या अध्यक्षतेखाली दि.१९/०८/२०२४ रोजी संपन्न झालेल्या बैठकीत मा. उप मुख्यमंत्री (जसं) यांनी धरणाच्या बॅक वॉटर क्षेत्रात बुडीत बंधारे बांधणेसाठी सुधारीत धोरण ठरविणे करिता समिती गठित करण्याच्या सूचना दिल्या होत्या. त्यानुसार आता याबाबत पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात येत आहे.

शासन निर्णय :-

पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देण्याकरीता बुडीत बंधारे/बंधाऱ्यांची शृंखला इ. पर्याय सुचविणे व बांधकामे हाती घेण्याकरिता खालीलप्रमाणे समिती स्थापन करण्यात येत आहे.

१. कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ, पुणे	अध्यक्ष
२. मुख्य अभियंता, जलविज्ञान व धरण सुरक्षितता, नाशिक	सदस्य
३. प्रादेशिक जलसंधारण अधिकारी, मृद व जलसंधारण विभाग, ठाणे	सदस्य
४. अधीक्षक अभियंता, रत्नागिरी पाटबंधारे मंडळ, कुवारबाव रत्नागिरी	सदस्य
५. अधीक्षक अभियंता व उप सचिव (लघु पाटबंधारे), मंत्रालय, मुंबई	सदस्य
६. अधीक्षक अभियंता, कुकडी सिंचन मंडळ, पुणे	सदस्य
७. प्रादेशिक जलसंधारण अधिकारी, मृद व जलसंधारण विभाग, पुणे	सदस्य
८. अधीक्षक अभियंता, लाभक्षेत्र विकास प्राधिकरण, सोलापूर	सदस्य सचिव

कार्यक्षेत्राच्या दृष्टीकोनातून आवश्यकता भासल्यास समितीचे अध्यक्ष, इतर निमंत्रित सदस्यांची निवड करू शकतील.

समितीची कार्यक्षेत्रे:-

- बुडीत बंधारे/बंधाऱ्यांची शृंखला बांधणे याकरीता पाणी उपलब्धता व पाण्याच्या नियोजनाबाबत मानक ठरविणे व प्रक्रीयांची शिफारस करणे.
- प्रत्येक प्रकारच्या बंधाऱ्यांच्या पाण्याचे संकल्पन, नियंत्रण पातळी, महत्तम साठ्याबाबत मूळ धरणाच्या पाणी वापराला बाधा येणार नाही अशा तऱ्हेने निकष ठरविणे.
- सदर बंधारे Permanent सिमेंट प्रकारचे किंवा नवीन तंत्रज्ञानानुसार बलुन प्रकारचे किंवा इतर काही नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर करून करता येऊ शकेल का याचा अभ्यास करणे.
- बंधाऱ्यांच्या विविध घटकांची जलशास्त्रीय व अभियांत्रिकी संकल्पना करण्याकरीता मार्गदर्शक सूचना देणे तसेच यांच्या बांधकामास्तव वापरावयाचे तांत्रिक विनिर्दिष्ट ठरविणे.
- बंधाऱ्यासाठी बांधकामस्थळ निश्चितीचे निकष व आर्थिक निकषांची शिफारस करणे.
- या पूर्वी बांधलेल्या बुडीत बंधाऱ्यांची सद्यस्थिती, प्रत्यक्ष झालेला उपयोग/ वापर, गाळामुळे उद्भवणाऱ्या अडचणी इ. बाबींचा अभ्यास करून या प्रस्तावित बंधाऱ्यांची संकल्पना, बांधकाम व देखभाल दुरुस्ती या उपाययोजना सुचविणे.
- मूळ धरणाच्या पूर पातळीत होणाऱ्या बदलाचा विचार करून उपयोजना सुचविणे.
- बुडीत बंधाऱ्यांच्या कामांच्या तांत्रिक व इतर मानकांसंदर्भात तांत्रिक उपसमिती वा अन्य बाबतीत उपसमिती नेमावयाची असल्यास अशा उप समितीची नेमणूक करणे.

कार्यकाळ :-

वरील सर्व मुद्द्यांच्या बाबतीतील अंतिम अहवाल २ महिन्यात शासनास सादर करण्यात यावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५०१२२११३३०२०४२७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षात्कृत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(रोशन हटवार)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
२. मा. मुख्यमंत्री महोदयांचे अपर मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
४. अपर मुख्य सचिव (जलसंपदा), मंत्रालय, मुंबई.
५. सचिव (लाक्षेवि), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
६. सचिव (प्रकल्प समन्वय), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. सचिव, मृद व जलसंधारण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. सचिव, कृषी विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
९. सचिव, पाणीपुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१०. कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र कृष्ण खोरे विकास महामंडळ, पुणे.
११. कार्यकारी संचालक, तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव.
१२. कार्यकारी संचालक, विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ, नागपूर.
१३. कार्यकारी संचालक, गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ, छत्रपती संभाजीनगर.
१४. कार्यकारी संचालक, कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ, ठाणे.
१५. व्यवस्थापकीय संचालक, जलसंधारण महामंडळ, छत्रपती संभाजीनगर.
१६. मुख्य अभियंता, नियोजन व जलविज्ञान, नाशिक.
१७. प्रादेशिक जलसंधारण अधिकारी, मृद व जलसंधारण विभाग, ठाणे.
१८. अधीक्षक अभियंता, रत्नागिरी पाटबंधारे मंडळ, रत्नागिरी.
१९. अधीक्षक अभियंता व उप सचिव (लघु पाटबंधारे), मंत्रालय, मुंबई.
२०. अधीक्षक अभियंता, कुकडी सिंचन मंडळ, पुणे.
२१. अधीक्षक अभियंता, लाभक्षेत्र विकास प्राधिकरण, सोलापूर.
२२. प्रादेशिक जलसंधारण अधिकारी, मृद व जलसंधारण विभाग, पुणे.
२३. लपा कार्यासन, संग्रहार्थ.